

**СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВЕТИ КЛИМЕНТ
ОХРИДСКИ“**

БОГОСЛОВСКИ ФАКУЛТЕТ

КАТЕДРА: ПРАКТИЧЕСКО БОГОСЛОВИЕ

ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ

2.4 РЕЛИГИЯ И ТЕОЛОГИЯ

**НАУЧНА СПЕЦИАЛНОСТ: „УСТРОЙСТВО И УПРАВЛЕНИЕ
НА БЪЛГАРСКАТА ПРАВОСЛАВНА ЦЪРКВА“**

СТАВР. ИК. МИХАИЛ РУМЕНОВ МИХАЙЛОВ

**„УСТАВЪТ НА БПЦ-БП: ПРАКТИКА, ПРИЛОЖЕНИЕ И КОЛИЗИИ
С ДРУГИТЕ ИЗТОЧНИЦИ НА ЦЪРКОВНО ПРАВО“**

АВТОРЕФЕРАТ НА ДИСЕРТАЦИЯ

за присъждане на образователна степен *доктор*

НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ:

професор дбн Дилян Николаев Николчев

СОФИЯ

2023

СЪДЪРЖАНИЕ

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННОТО СЪЧИНЕНИЕ	4
II. КРАТКО ПРЕДСТАВЯНЕ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО	13
III. НАУЧНИ ПРИНОСИ	37
IV. ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИЯТА	38

Дисертационният труд „Уставът на БПЦ-БП: практика, приложение и колизии с другите източници на Църковно право“ се състои от 491 стандартни печатни страници и съдържа: съкращения, предговор, увод, пет глави¹, заключение, приложения и библиография (общо 129 заглавия). В дисертационното съчинение е приложен научен апарат, състоящ се от 321 бележки под линия.

¹ За да бъде избегнато утежняване на текста на автореферата в неговото изложение е спестено цитирането на нормативните текстове и техните посочки. Това е направено в текста на дисертационното изследване, където са приведени много нормативни текстове, за да бъдат коментирани, анализирани, както и да послужат за аргументиране на направените изводи.

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННОТО СЪЧИНЕНИЕ

1. Мотиви за избор на темата и актуалност

Изследването „Уставът на БПЦ-БП: практика, приложение и колизии с другите източници на Църковно право“ идва като закономерно развитие на дългогодишната ми работа, преминала от църковноадминистративно служение в изследователска дейност, свързана с приложението на поместното ни църковно право. То (църковното право) се явява естествена пресечна точка на научните ми интереси, свързани едновременно с богословската и юридическата науки, но и логичен резултат от опита и наблюденията, събрани при прякото ми и непосредствено участие в организацията на църковния живот, съчетани със съпоставката между практиката и църковноправната доктрина.

През януари 2024 г. се изпълват 15 години от влизането в сила на УБПЦ-БП. Времето на неговото приложение е достатъчно, за да „излязат наяве“ и да бъдат осмислени някои негови недостатъци, както и да изясни необходимостта от неговото актуализиране, така че той, Уставът, да не отстъпва от хилядолетната църковна канонична традиция, но същевременно да е синхронизиран с изискванията на действащото в страната законодателство, отговаряйки и на съвременните обществени очаквания. Изпълнението на подобна задача не би се увенчало с добър резултат без предварителен подробен и обективен преглед на уставните норми, обсъждане на юридическата техника, използвана при тяхното формулиране, разбор на отражението на уставните разпоредби в църковноадминистративната дейност на органите на поместната ни църква, изследване на устойчивостта и еднаквостта на тяхното прилагане и издирване на причините за тяхното неизпълнение и нарушаване. Подобен анализ е необходим, за да бъдат направени аргументирани изводи и обосновани предложения за актуализиране на поместното ни църковно

законодателство. Всичко това съвсем естествено наложи докторантската ми работа да поеме тази посока и да се развива по така формулираната тема.

УБПЦ-БП е регламент, който урежда устройството и управлението на поместната на православна църква. Освен отношенията на членовете на БПЦ помежду им, Уставът урежда и отношенията на поместната ни църква с останалите субекти на правото. Значението на Устава, както и необходимостта от неговото познаване и точно прилагане, от което до голяма степен зависи съвременното състояние на поместната ни църква, обуславя необходимостта от неговото задълбочено изследване, каквото все още няма, въпреки изминалите 15 години от влизането в сила на УБПЦ – БП.

2. Източници и историография по темата

Въпросите, свързани с устройството и управлението на Българската православна църква са давали повод за разисквания и задълбочени изследвания от учени, занимаващи се с църковноправната наука, но и на изследователи от други области на богословската, историческата и юридическата науки. Настоящото изследване се опира на достиженията и черпи идеи и вдъхновение от съчиненията на мастити учени и изследователи от ранга на протопрезвитер проф. Стефан Цанков, изпод чието перо излизат редица монографии, студии и статии, посветени на поместното ни църковно устройство и управление. Макар и несвързани пряко с действащия УБПЦ-БП, съчиненията на известния канонист, изследвали поместното ни църковно право при действието на Екзархийския устав, дават основополагащи знания за отделни канонични институти и разкриват приложимостта на основните канонични принципи. Сред тези трудове са „Българската Православна Църква от Освобождението до настояще време“, „Н. Блаженство Екзархът глава ли е на Българската църква?“, „Die Grundlagen der Verfassung der bulgarischen orthodoxen Kirche“

и „Die Verwaltung der bulgarischen orthodoxen Kirche“. От страниците на споменатите съчинения, които са само малка част от мащабната научно-изследователска продукция на автора, може да бъде почерпена информация за развитието на поместното ни църковно право, за еволюцията в разбирането на отделни църковноправни фигури и канонични институти, за обективните трудности при формирането на църковните законоположения и тяхното реално приложение. Теоретическите построения в съчиненията на протопрезвитер проф. Стефан Цанков, като резултат от умело съчетаване на достиженията на църковноправната доктрина с анализ на историческата действителност, са подкрепени от богат статистически материал.

Посветени на общото църковно устройство и управление са трудовете на протопрезвитер проф. Радко Поптодоров „Мястото и ролята на миряните в устройството и управлението на църквата през първите три века“ и „Съборното начало в Църквата“. Конкретно с устройството и управлението на БПЦ са свързани статиите му „Диоцез, устройство и управление“ и „Клирът и миряните в устройството и управлението на Българската православна църква според нейния Устав“, чиито изводи намериха отражение в настоящата работа.

Продължител на изследователите, трудили се в областта на българската църковноправна наука е проф. Дилян Николчев, който има редица публикации, свързани с проблемите на устройството и управлението на БПЦ. Като съвременник на два от уставите на БПЦ, в свои публикации Д. Николчев третира въпроси, свързани конкретно с УБПЦ-БП, правейки опит за съвременен прочит на класическите църковноправни разрешения и осмисляне на църковноправните категории в контекста на днешната реалност. Сред множеството негови публикации могат да бъдат споменати „Глава или предстоятел е Българският патриарх на православната ни църква“, „За устава на Българската православна църква: необходимата

реформа“, „За терминологичните и езикови травми в българското църковно и богословско пространство: еклисиологичноканонични проблеми“, „Отново песимистично за управлението на поместната ни православна църква“, „Предстоящият дебат: Уставът на Българската православна църква (Нужна ли е нова редакция и каноничен прочит на действащото ни поместно писано църковно право)“, „За съдбата на Екзархийския устав след приемането му от II ЦНС през 1922 г.“ и др.

Наред със споменатите изследователи трябва да бъде отбелязан и трудът на Христо Танчев „Екзархийски устав с тълкуванията и наредбите на Св. Синод, Министерствата, Върховния касационен съд и съответните законоположения“, труд, в който са събрани и систематично подредени множество документи по въпросите, регламентирани в ЕУ.

По въпроса за юридическия статус на БПЦ работи и юристът Мария Късова, която е автор на изследванията „Гражданскоправен статус на Българската православна църква“ и „Правосубектност на Българската православна църква – Българска Патриаршия“.

Основните извори, използвани при изложението и служещи за съпоставка на различните нормативни разрешения са Екзархийския Устав, приет на 14 май 1871 г., съобразен с всичките му редакции и промени, направени през 1883, 1895/7, 1920 и 1937 г.; Устава на Българската православна църква, влязъл в сила на 03 януари 1951 г., а промулгиран едва на Третия Църковно-народен събор 08 – 10 май 1953 г., и Уставът на Българската православна църква – Българска Патриаршия, приет от Шестия Църковно-народен събор и влязъл в сила на 09 януари 2009 г.

Обяснима е употребата на немалък брой юридически източници и съдебни решения, отнасящи се до въпроси, разглеждани в изследването.

Използвани са също и източници от периодичния църковен и светски печат, както и интернет ресурси от официалната страница на БПЦ-

БП, чрез които са оповестени официални решения на Св. Синод, за да бъде компенсирана липсата на възможност за работа със синодалния архив.

3. Обект и предмет на изследването

Обект на дисертацията е устройството и управлението на БПЦ. *Предмет* на изследването е Уставът на Българската православна църква – Българска Патриаршия като източник на поместното ни църковно право. В дисертационния труд, както е видно от неговото заглавие, е поставен акцент върху практиката и приложението на уставните разпоредби, както и колизиите, породени от необходимостта на тяхното съответствие с изискванията на общото църковно право и синхронизирането им с държавното законодателство.

4. Цели, задачи и методи на изследването

Дисертационният труд е насочен към юридическо и богословско изследване на УБПЦ-БП. Водещата тема в дисертационния труд е реалната възможност църковният ни статут² като вътрешен регламент на корпоративно сдружение, както го определя и възприема юридическата доктрина, но и като основен източник на поместното църковно право, както го дефинира самият Устав, ефективно да регламентира обществените отношения в областта на устройството и управлението на БПЦ. Това определя и *целта* на изследването – да представи УБПЦ-БП като регламент, чието точно и еднакво приложение ще го превърне в гарант за законосъобразното управление на поместната ни църква. Така заявената цел определя и *задачите* на изследването – от една страна, тълкуване на правните норми, влизащи в съдържанието на УБПЦ-БП като нормативен акт, тяхната съпоставка с нормите на другите източници на църковно право (каноническия корпус, други църковни законоположения и държавното

² В хода на цялото изследване терминът „статут“ е употребен в смисъл на регламент и се използва като синоним на Устав, а терминът „статус“ се употребява в смисъл на състояние, юридическо положение.

законодателство, регламентиращо обществените отношения в областта на вероизповедните въпроси) и отразяване на съществуващите противоречия; от втора страна – обобщаване на практиката и проследяване на приложението на уставните разпоредби в църковноадминистративния живот на БПЦ, тяхното изменение чрез временни църковни регламенти (синодални наредби) и анализ на констатираните колизии; а от трета страна – да се направи аргументирано и обосновано предложение за съответните нормативни промени, промени, които да обезпечат уеднаквяване на практиката, синхронизиране с нормите на другите източници на църковно право и изготвянето на съответните регламенти и правилници, залегнали като изисквания в самия УБПЦ-БП.

Анализът на нормативните текстове се прави чрез прилагане на юридическия (правно-догматически) и социолого-аксиологическия *методи*, както и съпоставка (сравнителен метод) на нормите на различни източници на църковно право и обобщаване на практиката на българската църковна администрация, в това число и скромната съдебна практика. Към това се добавя и практиката на българския държавен съд по дела, отнасящи се до църковноправни проблеми.

5. Хронологични рамки на изследването

Времето от приемането на УБПЦ-БП и неговото влизане в сила на 09.01.2009 г. предпоставя фиксирането на хронологичните граници на дисертацията в рамките на действието на този регламент (2009 – до днес). Тази рамка обаче се разширява от необходимостта да се разгледат и разпоредбите на вече отменените поместни църковни законоположения и да бъдат съпоставени разпоредбите на трите устава, по които е организирано устройството и управлението на БПЦ след нейното възстановяване (1871 – 2023).

6. Структура на дисертационното изследване

Общият обем на дисертационното съчинение е 491 страници.

Изследването, даващо възможност за подробен анализ на въпросите, свързани с правилата за устройството и управлението на БПЦ-БП, обективирани в нейния Устав, изисква изложението да бъде структурирано в следната последователност:

Съдържание, поставено в началото на съчинението, разкриващо общата му структура и даващо възможност на читателя да се ориентира.

Съкращения, чиято употреба е използвана в текста, за да бъде избегнато натоварването на изложението с честата употреба на сложни словесни конструкции.

Предговор, в който са отразени разсъждения, въвеждащи читателя в темата на изследването, както и е изказана благодарност към всички, оказали помощ за осъществяване на труда.

Увод, представляващ представяне на самото съчинение с очертаване на неговия научен обхват. Тук е представен изследвания проблем и е посочена неговата значимост.

Изложението е представено в *пет глави*, съдържащи по няколко *раздела*. Всяка от петте глави в основната част на съчинението завършва с раздел *„Обобщения и изводи“*.

В първата глава, озаглавена *„Уставът на БПЦ-БП като източник на правото“*, в пет раздела (след кратко въведение и общи бележки) ще се разгледат основните положения и характеристики на УБПЦ-БП, както и неговата структура и съдържание. В тази глава ще се изложат уставните изисквания, свързани с образователния ценз на лицата, включени в органите на църковна власт.

В петте раздела на втора глава *„Централни органи на църковната власт в БПЦ“* ще бъде отделено място за основните принципи на

църковното право и тяхното отражение в църковния ни статут. Съответствието на тези принципи с конкретните уставни разпоредби ще се проследи при представянето на централните органи на църковната власт в поместната ни православна църква, във връзка с тяхното конституиране, състав и правомощия. Анализирани ще бъдат и църковноправните норми, свързани с Църковния събор, патриаршеския институт, Св. Синод и Върховния църковен съвет.

Третата глава, носеща заглавие „*Местни органи на църковната власт в БПЦ*“, съдържа четири раздела, в които ще бъдат разгледани въпросите за служението на епархийския митрополит в БПЦ, съставът и компетенцията на Епархийския съвет и юридическия статус и функциите на църковното настоятелство.

Необходимостта от контрол за спазване на правилата и законосъобразното функциониране на организационната система е налага и изследването на нормативната уредба, свързана с църковния съд, комуто са посветени петте раздела на четвърта глава „*Църковният съд – регламентация, дейност и предизвикателства*“. Тук ще бъде подчертана необходимостта от църковно правосъдие, ще бъдат разгледани въпросите за състава и ведомството на църковните съдилища, ще се посочат правилата за църковното съдопроизводство, както и за реализацията на дисциплинарната и имуществена отговорност според УБПЦ-БП.

Особена практическа важност има и маркирането на констатираните неточности, празноти и противоречия на уставните норми, църковноадминистративните актове и действия на органите и членовете на БПЦ, несъответстващи на каноничните принципи и нарушаващи общото църковно право. Тези въпроси ще намерят място в петата глава именувана „*Непълноти в УБПЦ-БП и колизии с други източници на Църковно право*“.

В петте раздела на тази последна глава от дисертацията ще бъдат отразени някои колизии и празноти в поместното ни църковно законодателство. Особен акцент ще бъде поставен върху липсата на брачно и семейно право като църковноправен институт. Ще бъде обърнато внимание и на неизпълнените задължения за изготвянето на регистър за имотите на БПЦ и правилник за методологията на отчисленията от продажба на църковни свещи, във връзка с което ще се направят конкретни предложения.

Дисертацията завършва със *Заключение*, в което в обобщен вид ще се представят основните изводи, постигнати с изследването, ще се маркират резултатите от него и ще се уточнят приносните моменти на труда.

Преди да бъде представена изготвената *Библиография*, в края на дисертационния труд ще бъдат включени три *Приложения*, представляващи таблица с изискванията на всички актуални и отменени църковни регламенти, свързани с образователния ценз, Проект за Правилник за дейността на Епархийски съвет и Проект за Регистър на църковните имоти.

7. Интердисциплинарност на дисертацията

Като изследване, свързано с устройството и управлението на БПЦ, т.е. с проявлението на църковното право на локално (поместно) равнище, настоящият труд кореспондира, черпи от достиженията и прави паралели между общото църковно право, общата теория и философия на правото, отделните отрасли на държавното право в Република България и съдебната практика. В този смисъл изследването борави с категорийния и терминологичен апарат на общата теория на правото и има допирни точки със социологията и статистиката.

8. Насоченост на дисертационното изследване

Резултатите от изследването с неговите изводи и направените предложения е насочено към органите на църковната власт, които са ангажирани с прилагането на уставните разпоредби, както и към студентите по богословие и към всички читатели, интересуващи се от устройството и управлението на поместната ни православна църква.

II. КРАТКО ПРЕДСТАВЯНЕ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Първа глава: Устав на Българската православна църква-Българска Патриаршия като източник на правото

Първата глава на съчинението е уводна. С нея читателят се запознава накратко с историята на българското църковно законодателство. Определя се мястото на действащия УБПЦ-БП в системата на правото, уточняват се неговите характеристики като правен източник и се излага структурата и съдържанието му. Следвайки общите положения, отразени в самия регламент, най-общо се маркират неговите органи и тяхната функционалност.

1.1. Въведетелни общи бележки по УБПЦ-БП и неговото място в системата на правото

Този раздел припомня историята на уставите на Българската църква и техните редакции. В него се аргументира необходимостта от УБПЦ-БП като поместен църковноправен източник, въпреки съществуването на общото църковно право, явяващо се приложимо от цялата Църква. Посочва се взаимодействието му с държавното законодателство. Очертават се рамките и границите на неговото действие във времето, пространството и спрямо лицата и се фиксира мястото му в системата на правото.

1.2. Структура и съдържание на УБПЦ-БП

Подобно на всеки нормативен документ УБПЦ-БП има построение, което се съблюдава при излагането на правните норми. В този раздел е разгледан кръгът от въпроси, свързани със структурата и съдържанието на УБПЦ-БП. Прегледът е направен при съпоставяне на конструкциите на трите устава – ЕУ, УБПЦ и УБПЦ-БП, които са били в действие в поместната ни църква, при което са проследени общите моменти и са отбелязани съществуващите различия. Това сравнително изследване

показва приемствеността при законодателното регламентиране на каноничните институти. Във връзка с отбелязаните различия и предвид неизчерпателната нормативна уредба в тази част е разгледан Архиерейският събор, като орган нов за нашата църковноправна традиция.

1.3. Основни положения и характеристики на УБПЦ-БП

Съобразявайки се със структурата и съдържанието на УБПЦ-БП, този раздел е посветен на първата част от статута, в която са разгледани основните положения, както и характеристиките на регламента като църковноправен източник. Споменати са свойствата на Църквата, които се извеждат от Символа на вярата, намерил място в Устава, и тяхното отражение в поместното ни църковно право. Отражени са източниците на църковно право, които определят устройството и управлението на БПЦ и е уточнено положението на Устава спрямо тях. Изброени са органите на църковна власт с описание на техните главни характеристики и основни функции. Изложена е практиката по приложение на каноничните принципи, залегнали в уставните разпоредби и са констатирани някои нейни несъответствия с приетите правила.

1.4. Уставни разпоредби, свързани с образователния ценз

Едно от условията за участието на лицата в органите на църковна власт църковният ни регламент свързва с образователния ценз. Последният освен уставно изискване е и предпоставка за компетентността на персоналия състав на църковните органи, а от там и за тяхната ефективност. Важността на образователния ценз наложи в този раздел да бъдат систематично изложени и подробно разгледани, намиращите се на различни места в регламента уставни норми, поставящи образователния ценз като условие за участие на членовете на БПЦ в нейните органи.

1.5. Обобщения и изводи

Последният раздел на първа глава, завършва с обобщения и изводи, наложени се в резултат от разсъжденията, изложени в предходните раздели. Тази практика, целяща прегледност на изложението и облекчаване на читателя при ориентирането в текста, се повтаря във всички глави на изследването.

УБПЦ-БП като частен източник на църковно право, наред с общите източници на църковно право, е основа за организацията на църковния живот в поместната ни църква, но същевременно има своето място и в общата система на правото, като поражда своето правно действие, не само за членовете на БПЦ, но и за останалите субекти на правото, органите на държавната власт и българския съд.

Неточностите, констатирани при направения анализ на уставните текстове, са свързани не толкова със слабости на църковноправната концепция и нормативните формулировки, а главно с приложението на уставните разпоредби. Това налага извода, че трябва да се обърне особено внимание върху еднаквото, точно и стриктно приложение на нормативните текстове, защото ефикасността на всеки нормативен регламент зависи не само от точното формулиране на изискванията, но най-вече от тяхното точно спазване и коректно прилагане.

Втора глава: Централни органи на църковната власт в БПЦ

Втората част на съчинението представлява анализ на уставните норми, определящи правилата, свързани с основните органи на църковната власт. Като критерий за класификацията на тези органи е използван териториалният обхват на тяхната юрисдикция, т.е. дали тя се простира върху цяла диоцез на БПЦ или само на определена част от него. Разгледани и коментирани са правилата, свързани със състава на органите, начина на тяхното конституиране, правомощията им, както и отклоненията от установените правила.

2.1. Основни принципи на църковното право и тяхното отражение в УБПЦ-БП

Предвид факта, че УБПЦ-БП може да съдържа правила, които да уреждат устройството и управлението на поместната ни църква, които не трябва да противоречат на общото църковно право, в този раздел се излагат основните канонични принципи – съборност, йерархичност и пожизненост, както и принципите на изборност, представителност и разделение на властовите функции. Подчертана е необходимостта от съвместно и балансирано прилагане на тези принципи, при което никой от тях да не се реализира за сметка на другите принципи. Анализирани са приложението на тези принципи в нашето църковно законоположение и са споменати някои отклонения от тях в практиката.

2.2. Църковен събор

Този раздел, посветен на най-широко представителния орган на БПЦ – Църковния събор, освен уставната уредба, накратко разглежда историята и динамиката в промените и развитието на неговия състав и компетенция. Подчертана е важноста на този орган на църковна власт, имащ изключителни правомощия при осъществяване на законодателната функция на поместната ни църква. Анализирани са уставната уредба, свързана с Църковния събор, като предпоставка за нормалната и законосъобразна функционалност на този орган. Проследена е и практиката по приложение на тази уредба, която при нейното системно нарушаване е довела до превръщането на Църковния събор в „номинален орган“, който в последните години е напълно игнориран като фактор в организационния живот на БПЦ.

2.3. Патриаршеският институт според българското църковно право

В този раздел е изложен статуса на Българския патриарх като предстоятел на поместната ни църква. След кратка историческа справка, свързана с фигурата на първенстващия епископ в Църквата, са изложени и анализирани разпоредбите на Устава, свързани с положението на Патриарха, неговите представителни функции и административни правомощия. Разгледани и анализирани са уставните норми, регламентиращи избора на Патриарха – предпоставките за провеждане на избор, качествата, които трябва да обладава кандидата и сложната процедура, по която се избира. В тази връзка са споменати, трудностите, които произтичат от прилагането на многостепенната процедура по избор на Български патриарх, които са онагледени с конкретни примери от най-новата ни църковна история. Направени са предложения, свързани с отстраняването на тези проблемни моменти при прилагането на църковноправния ни регламент.

2.4. Свети Синод и Върховен църковен съвет

Определен от УБПЦ-БП като ръководен орган, упражняващ върховната съдебна и управленска власт в БПЦ, Св. Синод е разгледан и в останалите части на изследването. Бидейки обаче най-значимият орган на централната власт в БПЦ, Св. Синод е обект на анализ в този, изрично посветен нему раздел, където са изложени и анализирани уставните правила, свързани с неговия състав и огромен обем правомощия. Правомощията на Св. Синод, освен в специалния раздел от Устава, са разписани и в цялото съдържание на последния. Наред с тези нормативно определени правомощия Св. Синод реализира и други дейности, които не са съобразени с уставните разпоредби, но чрез тях този орган *de facto* изпълнява и законодателната власт. Коментирани са и правилата за провеждане на синодалните заседания.

В този раздел е отразен и правния статус на Върховния църковен съвет, който действащото църковно законодателство е принизило до положение на обикновен консултативен орган, поставен в пълна зависимост от Св. Синод – конституиране, компетенция и контрол.

2.5. Обобщения и изводи

В края на тази глава присъства и разделът, в който се излагат обобщенията, свързани с предходните раздели.

С малки изключения в самите нормативни текстове, съдържащи се в УБПЦ-БП, не се наблюдава отстъпление от основните канонични принципи, които са съобразени както при процедурите по конституиране на органите на църковно управление, така и в разпределението на техните правомощия. Анализът на практиката обаче разкрива редица несъответствия, чрез които се стига до положението в Св. Синод като централен орган на църковната власт да бъдат съсредоточени всички функции на църковната власт – управленска, съдебна и дори законодателна.

Трета глава: Местни органи на църковната власт в БПЦ

Следвайки критерия за класификация на органите на църковна власт в БПЦ, възприет в изследването, третата му глава разглежда онези органи, чиято юрисдикция е свързана с определени територии от диоцеза на БПЦ, където те осъществяват своите правомощия.

3.1. Служението на митрополита в БПЦ - между изискванията на свещените канони, уставните разпоредби и съвременната практика

Учението на Църквата за най-висшата степен на свещената йерархия и общото църковноправно разбиране за този институт предшества разглеждането на уставните разпоредби, свързани с епархийския митрополит, което е изложено в тази раздел. Обстойният анализ на правните норми, определящи статуса на епископа в БПЦ отбелязва отклонение от

каноническата традиция това служение да не се свързва с конкретен диоцез. Съпоставката на нормите, закрепени в трите устава, по които Българската църква е организираща своето устройство и управление, разкрива някои различия в положението на епископа, които очертават налагането на изключенията като установени правила. Църковно-административната практика, която е подробно разгледана в тази част чрез проследяване на относимите към въпроса Синодални наредби (нормативни актове) и синодални решения (индивидуални административни актове) показва отклонение и от принципа за пожизненост, който, освен канонично установен, е прогласен и в самия Устав. Тук детайлно са разгледани правомощията на епархийския митрополит, съдържащи се не само в едноименния раздел от УБПЦ-БП, но в цялото съдържание на статута. Споменати са ограниченията на тези сериозни по обем правомощия, свързани от свещените правила и уставните норми с разпореждането с църковното имущество.

3.2. Епархийски съвет – състав и компетенция

Говорейки за правото на епархийския митрополит да се разпорежда с църковното имущество, съвсем естествено се стига до органа, с който църковното право свързва това правомощие. Епархийският съвет като колективен орган на местната църковна власт е разгледан във втория раздел от третата глава на изследването. Тук, освен кратката история на този институт, са изложени правилата, определящи неговия състав, конституиране и компетенция. Сравнени са разпоредбите на трите регламенти на поместното ни църковно право и са съпоставени правомощията на разглеждания орган с тези на епархийския митрополит като едноличен орган на местната църковна власт. В тази част на изследването е даден аргументиран отговор на въпроса за статуса на Епархийския съвет – управителен или само съвещателен орган се явява той?

3.3. Църковното настоятелство – юридически статус и функции

Църковното настоятелство е най-нискостоящият колективен орган в структурата на БПЦ. Същевременно този орган е най-широкоразпространен. Важността на църковното настоятелство обаче се определя не само от това обстоятелство. Това е органът на църковна власт, който стои най-близо до православно изпълнение по места. Той е органът, в който най-голям брой редови православни християни имат възможност да участват, реализирайки своите активни и пасивни изборителни права. Църковното настоятелство е в състояние да определя персоналния състав на по-висшестоящите органи на църковна власт, като излъчва свои представители в изборителните събрания, предвидени от УБПЦ-БП. Всичко това обуславя интереса и подробното разглеждане на уставните правила, свързани с юридическия статус и функциите на църковното настоятелство, с неговия състав и правомощия, разгледани тук. Наред с тези въпроси в настоящия раздел за анализирани общите правила за членството в Църквата, които засягат възможността за участие в органите на управление, както и общите правила за статуса на тези органи.

3.4. Обобщения и изводи

Логичен завършек на третата глава на изследването дава разделът, съдържащ изводите, наложени от изложеното в предните раздели.

При направения анализ на местните органи на църковна власт освен дисбаланса при приложение на двата основни принципа – йерархическия и съборния, проличава и отстъплението от принципа за разделение на властите, който, макар и не изрично прогласен, е заявен в общите положения на УБПЦ-БП. Сериозно отклонение от иначе нормативно санкционирания принцип на пожизнеността показва прегледа на църковноадминистративната практика на БПЦ.

Изследването води до важния извод, че местните колегиални органи на църковна власт – епархийския съвет и църковното настоятелство са управителни, макар и с ограничена компетентност, а не само съвещателни органи.

Четвърта глава. Църковният съд – регламентация, дейност предизвикателства

В тази глава от съчинението се разглежда църковния съд. Институционалното проявление на църковното правосъдие е представено като фактор, допринасящ за гарантиране на църковната дисциплина и ред и като механизъм за възстановяване на нарушения църковноправен порядък.

4.1. Необходимост от църковно правосъдие

Нормалното протичане на процесите в обществото предполага всеки да реализира своите права и да изпълнява своите задължения, произтичащи от неговото участие в обществените отношения. Човешката история разкрива склонността на членовете на общността да игнорират и престъпват правилата. Това изисква реализиране на специални функции по правосъдие и правораздаване, чрез които нарушеното право да бъде надеждно защитено, незаконосъобразното поведение да бъде подобаващо санкционирано и в крайна сметка порядъкът в обществото да бъде възстановен и гарантиран. Тези слабости не подминават и църковната общност, чийто човешки субстрат не винаги съобразява поведението си с установените правила. Всичко това аргументира необходимостта от църковно правосъдие, което, следвайки основаната задача на Църквата, както всички други функции на църковната власт е пропито с любов към човека и е проява на грижа за неговото изправление и подпомагане на неговото спасение.

4.2. Български църковен съд

Всяка функция на църковната власт трябва да бъде правно регламентирана. Особено важно е това за съдебната функция на църковната власт, във връзка с което УБПЦ-БП съдържа правила, свързани с определяне на субектите на съдебната власт, техния състав, различните съдебни инстанции, юрисдикция, ведомство и подсъдност. Тези именно правила са изложени във втория раздел на четвърта глава. Разгледани са правните източници, по които българските църковни съдилища като приложимо право осъществяват своите функции. Отделено е място за анализ на Правилника за съдопроизводството на църковните съдилища на БПЦ. Във връзка със способите за обжалване на постановените съдебни актове е представена възможността за апелация пред Вселенския патриарх.

4.3. Църковно съдопроизводство

Във втората глава на част Втора от УБПЦ-БП в рамките на три раздела са изложени правилата относно трите вида дела – църковнонаказателни дела, дела по църковно-имуществени спорове и църковноадминистративни дела, подведомствени на църковните съдилища. Тези правила са представени и обстойно анализирани в този раздел на изследването. Изброени са деянията, които Уставът обявява за църковни провинения, както и наказанията, които църковният съд може да наложи в рамките на църковнонаказателното производство. Направена е съпоставка с наказателното производство, реализирано от държавата. Изяснени са въпросите, свързани с кръга от тъжители и свидетели по църковносъдебни дела. В хода на изложението са проследени проблемите при прилагане на нормите, свързани с църковния съд и осезателната неефективност, граничеща с пълна липса на църковно правосъдие.

4.4. Дисциплинарна и имуществена отговорност

В този раздел са разгледани правилата за ангажиране на дисциплинарната и имуществената отговорност според разпоредбите на

УБПЦ-БП, в който те вече за обособени и отделени от правилата, свързани с църковния съд. С оглед онагледяване на направения анализ на уредбата са дадени конкретни примери, показващи разбирането на органите на църковна власт за прилагане на тези правила и е констатирано несъответствието на практиката с нормативните изисквания.

4.5. Обобщения и изводи

Наблюденията върху настоящата практика показва, че е налице отсъствие на добро познаване на материалноправните и процесуалноправните норми, отнасящи се до юридическата отговорност в църквата и нейното реализиране чрез правораздавателната дейност на църковния съд. Неглижирането на църковносъдебния институт, неразбирането на принципите на църковния съд, смесване на компетенциите на различните органи, свързани с правосъдната функция на Църквата, формализирането на някои от църковносъдебните дела и злоупотребата с право са само част от бележите, които очертават сегашния облик и състояние на църковния съд.

В този смисъл заслужава си да бъдат положени усилия в посока подобряване на църковното правосъдие. Това може да бъде постигнато чрез допускането в съдебния процес на лица с добра църковноправна подготовка. Подобна идея е възприета и сполучливо формулирана в Проекта за Екзархийски устав, приет от Втория Църковно-народен събор, който така и не е породил своето действие. Подобно разрешение ще позволи, без да се negliжира и подценява особената роля и централното място на епископа и на епископския събор, в църковния съд да е възможно и допустимо да бъдат привлечени специалисти с добра експертиза в областта на църковното право, които да подпомагат църковния съд при оформянето, постановяването и прилагането на присъди, които да не бъдат повод за

съблазън, а със своята обективна и точна аргументация да гарантират своето изпълнение.

Пета глава: Непълноти в УБПЦ-БП и колизии с други източници на църковно право

Последната глава е отделено място за изброяване на непълнотите в църковния ни регламент, както и за констатираните противоречия с други източници на църковно право. Тези проблемни места са споменати и в хода на самото изследване, но тук е поставен акцент върху тях, при който коментиранията са само споменати, а онези, които не са били обект на анализ, са по-подробно анализирани.

5.1. Колизии и празноти

При разглеждането на Устава на Българската православна църква – Българска Патриаршия се наблюдават немалко колизии с останалите източници на църковно право. Наблюдават се също и достатъчно вътрешни противоречия, при които едни уставни разпоредби или не кореспондират с други, или дават напълно противоположни разрешения. Констатира се и доста празноти в нашето църковно законоположение, които следва да бъдат попълнени. В този раздел, освен изброяване на забелязаните проблемни пунктове в Устава, като механизми за тяхното отстраняване и преодоляване, са предложени конкретни идеи, които могат да бъдат използвани при бъдещи законодателни ревизии на поместното ни църковно право.

5.2. Брачно право

Нуждата от приемане на правила, свързани с брака, които да намерят място в УБПЦ-БП, е нееднократно подчертавана от църковните прависти. Предвид важността на брачния институт, неговия сакраментален характер, свързаните с него вековните традиции и наличието на немалък брой канонически правила изглежда наложително те да бъдат облечени в

нормативна форма и да бъдат обективирани чрез разпоредбите на Устава. Съществуването на светска юрисдикция не може да бъде изтъквано като причина за отсъствието на ясно формулирани и нормативно закрепени правила, пресъздаващи разрешените на каноническите брачни норми, съобразно съвременните реалности. Разглеждането на въпросите за брачното и семейно право в този раздел е обусловено от съзнанието за важността им, особено на фона на деинституционализирането на брачния институт в съвременния секуларизиран свят.

5.3. Единен синодален регистър за имотите

Църковното имущество, разбирано не само като материално благо, но и като посветено Богу, е обект на особена закрила от църковното право. Това налага специфичен режим, свързан с управлението и разпореждането с имоти, собственост на Църквата. УБПЦ-БП със своите разпоредби е въвел правила, напълно изключващи действия по разпореждане с църковни имоти, водещи до тяхното отчуждаване. В комплекса от мерки, свързани с опазването на църковните недвижими имоти, българският църковен статут е въвел изискване за изготвянето и приемането на Единен синодален регистър на църковните имоти. Тъкмо този кръг от въпроси е подложен на преглед и анализ в третия раздел на пета глава от изследването. Наред с изложението, което запознава читателя с особеностите на статута на църковните имоти и начина за тяхното управление, под формата на проект за Правилник за Единен синодален регистър на недвижимите имоти – църковна собственост и за реда на тяхното управление правилник, е направено конкретно предложение за такъв, придружено от нужните коментари и пояснения, както и от образец на имотен регистър, който да бъде поддържан от всяко местно поделение на БПЦ.

5.4. За църковната свещ

Като естествено продължение на въпросите, свързани с материалното благосъстояние на поместната ни православна църква, в този раздел се разглеждат правилата, регламентиращи продажбата на църковни свещи. Анализира се е църковното ни законодателство в тази област. Припомнят се регламентираните в Устава правила, техните промени, приети със Синодални наредби. Споменава се изискването за изготвяне и приемане на Методика за начина на отчисления от продажбата на църковни свещи. Обобщава се практиката по приложение на уставните разпоредби и се отбелязват съществуващите несъответствия с правната уредба.

5.5. Обобщения и изводи

Изложеното в четирите раздела на пета глава показва наличието на слабости, които могат да бъдат преодолени при действието на разпоредбите на самия Устав. Това обаче предполага анализирането на тези слабости и воля те да бъдат поправени при приложение на разпоредбите, определящи периодичното свикване на Църковния събор на редовни сесии. Реализацията му зависи от визията и волята на върховния управителен орган на БПЦ – Св. Синод. От визията за необходимостта от своевременно актуализиране на поместното ни църковно законодателство и от волята за споделяне на отговорността и грижата за ръководството на Българската православна църква, при реализиране на принципа на съборността, който изисква йерархията заедно с православно изпълнение да осъществява устройството и управлението на църквата ни.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Изводът, до който достигат водещите учени, работещи в областта на Църковното право, е че то не само не противоречи на същината на Църквата, но дори логически и исторически произтича от понятието за Църквата. Прилагайки максимата *ubi societas ibi ius*, можем убедено да кажем, че там, където има Църква, там винаги е имало и ще има право. Църквата е самостоятелна и независима в своето съществуване. Нейното значение не може да се определя от обстоятелствата на времето и пространството, от което произтича необходимостта от съществуването на църковното право. Изследвайки (най-общо) темата за църковното право трябва категорично да подчертаем, че то не е просто някакъв правен отрасъл или дял на човешкото право, имащо за свой автор държавата като законодател, а е напълно самостоятелно и автономно, основано на *ius divinum* и реализиращо се като *ius humanum in iure divino*. Автономията и самостоятелността на църковното право трябва да бъдат осмислени като самобитност и независимост от държавното право, но не и като несъобразяване и игнориране на последното.

Съдържанието на УБПЦ-БП показва този регламент като опит за систематизирано излагане на правила, свързани с устройството и управлението на поместната ни православна църква като неделима част от Едната, Света, Съборна и Апостолска Църква, но същевременно като юридическо лице, влизащо в правоотношения с останалите субекти на правото на територията на Република България и на местата, където се простира нейната юрисдикция. Статусът на Българската православна църква, чийто църковноправен статут е разглеждания регламент, определя особеното положение на УБПЦ-БП, който има трудната задача да уреди организацията на църковния живот в БПЦ в пълно съответствие с каноничните принципи, съчетавайки го с изискванията на действащото държавно право. Наред с това Уставът трябва да обезпечи устройството и

управлението на БПЦ по начин, който да отговори на обществените очаквания, за да бъде припознат от всички адресати на правните норми, влизащи в неговото съдържание. Това особено положение, което се налага от характеристиките на БПЦ като автокефална поместна църква, имаща самостоятелна юрисдикция в границите на своя диоцез, определя специфичните качества на УБПЦ-БП. Автономността на поместното ни църковно законодателство, чието основание е безспорно, е детерминирано в няколко насоки. На първо място то трябва да се съобрази с разрешенията на общото църковно право. Противоречието на уставните разпоредби със Священото Писание, Священото Предание и църковните канони би довело до отпадането на поместната ни православна църква от единството на Църквата, превръщайки я в обикновено сдружение, което, макар и допустимо и признато от държавното право, вече не е Църква. От друга страна, несъобразяването на устройствените правила на БПЦ с изискванията на държавното законодателство не опорочава нейната църковност в еклисиологичен смисъл, но пречатства нейната легитимация като правосубектно юридическо лице, поставя я извън Закона и затруднява до степен на невъзможност нейното участие в правния оборот. На последно място, въпреки пълното съответствие на уставните разпоредби с каноничните принципи и законовите изисквания, ако те не бъдат приети и припознати от техните адресати, ако последните отказват да се съобразяват с тях и да ги прилагат, поради несъобразяването им със съвременните условия и обществени нагласи, те биха били неефективни. Последиците от подобно развитие биха били пренебрежими, ако изходен пункт на нашите разсъждения беше максимата *dura lex, sed lex*, т.е. ако Църквата приемаше правилата си самоцелно и ги прилагаше принудително. Общата и крайна задача на Христовата Църква обаче е спасението на човека. В този смисъл изходен пункт на нейната законодателна дейност се явява разбирането, че „съботата е направена за човека, а не човек за съботата“ (Мк 2:27), както и

от апостолското проникновение, че „буквата убива, а духът животвори“ (II Кор. 3:6) Това разбиране намира отражение в един от способите за прилагане на църковноправните норми – икономия, т.е. снизходително прилагане на църковните правила. Тази възможност обаче с положителност не отрича, а напротив, потвърждава необходимостта от съществуване на правила и изисква прилагане на установените норми. Думите на Господ Иисус Христос, Който казва: „Не мислете, че съм дошъл да наруша закона или пророците: не да наруша съм дошъл, а да изпълня. Защото, истина ви казвам: докле премине небето и земята, ни една йота, или една чертица от закона няма да премине, докато всичко не се сбъдне.“ (Мат. 5:17-20) представляват най-категоричното богословско основание за необходимостта от прилагане на църковните законоположения.

Изложеното съответства на поставената пред настоящото изследване *цел* да представи УБПЦ-БП като регламент, чието точно и еднакво приложение го превръща в гарант за законосъобразното управление на поместната ни църква.

В изпълнение на *задачите*, произтичащи от целта на изследването, чрез канонично-юридическия, социолого-аксиологичния и еклисиологичния метод, са постигнати следните резултати:

✓ Изложено е църковноправно тълкуване на нормите, влизащи в съдържанието на УБПЦ-БП като нормативен акт, тяхната съпоставка с нормите на другите източници на църковно право (каноническия корпус, други църковни законоположения и държавното законодателство, регламентиращо обществените отношения в областта на вероизповедните въпроси) и са отразени съществуващите противоречия;

✓ Обобщена е практиката и е проследено приложението на уставните разпоредби в църковноадминистративния живот на БПЦ, тяхното изменение чрез временни църковни регламенти (синодални наредби);

✓ Анализирани са забелязаните колизии и са направени предложения за тяхното отстраняване, с което да се постигне уеднаквяване на практиката и синхронизиране с нормите на другите източници на църковно право. Предложено е изготвянето на съответните регламенти и правилници, залегнали като изисквания в самия УБПЦ-БП, които все още не са приети от Св. Синод.

На база изводите, постигнати при изследването се утвърждава схващането за УБПЦ-БП като статут, регламентиращ устройството и управлението на поместната ни църква, структурата на нейните органи, взаимовръзките между органите на църковна власт, отношенията между членовете на Църквата, църковните простъпки като нарушаване на правния порядък и църковните санкции като възстановяване на правилния ред, процедурата по налагане на тези санкции, както и всички останали въпроси регламентирани в Устава, имащи отношение към организацията на църковния живот у нас.

Изводът за необходимостта от Устава и съзнаването на неговата важност, наложили подробното изследване на уставните норми, показаха, че традициите, които родната ни църква има при формулирането на правила още от времето на учредяване на Българската Екзархия и приемането на Екзархийския устав, дават добър резултат. Възприемайки част от разрешенията на предните уставни и адаптирайки трайно установени църковноправни фигури и институти към съвременните условия и реалности, действащият УБПЦ-БП, с малки изключения, съобразява своите разпоредби с основните канонични принципи, чрез които се осъществява църковното устройство и управление. Колкото обаче и добър да е един закон, неговото основно назначение е да регулира обществените отношения не само на теория – чрез абстрактни правила за поведение, а най-вече на практика чрез точното, еднакво и всеобщо тяхно приложение. Дори и най-

добре написаният закон обезсмисля своето съществуване, ако остане само „на книга“, ако никой не упражнява ефикасен контрол върху неговото спазване и прилагане, а още повече, ако дори и тези, които са го приели и на които в най-висша степен са възложени функциите по неговото прилагане, пренебрегват уставните разпоредби, нарушават уставните правила и с ръководните си решения дерогират неговите норми. При неизпълнението на правилата, постоянното игнориране, заобикаляне и дори пряко нарушаване на УБПЦ-БП, както от обикновените миряни, така и от редовите свещенослужители, но също и от родните йерарси, в църковната общественост остава впечатление за липса на законност, което смуцава съвестта на християнина, живеещ с автентичното църковно съзнание, повеляващо в Църквата „всичко да става с приличие и ред“ (I Кор. 14:40).

От цялото изследване се налага изводът, че само органите на властта, основани върху правото и спазващи правото, подчинявайки своята дейност на неговите изисквания, са истински органи на църковната власт, които имат способност да ръководят делата на Църквата. Само изхождайки от позицията на своето правно поведение, те могат да изискват от останалите субекти на църковното право да се въздържат от неговото нарушаване и да санкционират всяко противоправно поведение. Без тази предпоставка се хвърля сянка върху цялата система на църковното право и то се оказва неспособно да изпълни своето назначение – да е регулатор на отношенията на членовете на Църквата помежду им и отношенията на Църквата с другите правни субекти, намиращи се извън нейните граници.

Необходимостта от пълноценна и ефективна реализация на правомощията на отделните органи на църковната власт изглежда безспорна. Смесването на компетенциите на различните органи и заличаването на границите между отделните функции на църковната власт – законодателна, управителна и съдебна, е не само нежелателно, но и недопустимо, защото се явява нарушаване на разпоредбите на УБПЦ-БП и

незачитане на неговия авторитет. В този смисъл еднакво деструктивно влияние оказва върху правосъзнанието както „заграбването“ на чужди властови правомощия, така и игнорирането на другите форми на църковната власт. За онагледяване на подобно явление могат да бъдат посочени опитите на Св. Синод да приема законодателни решения вместо Църковния събор, а същевременно напълно да изоставя своята съдебната функция. Това е причината в момента да има известна неяснота и правна несигурност в БПЦ, защото от една страна Св. Синод е върховен управителен орган, който трябва да прилага, а не да променя разпоредбите на УБПЦ-БП, а от друга страна той е субект на върховната съдебна власт, призвана да възстановява законосъобразния порядък и да санкционира нарушителите, а не да заобикаля и нарушава църковния устав.

Трябва да се съгласим, че действащото към момента наше църковно законоположение не е съвършено. При неговия обстоен преглед и анализ се забелязват редица неточности, противоречия и непълноти. Това обаче не е причина Уставът да не бъде прилаган и спазван. Това е повод той да бъде променен и коригиран по предвидения ред от компетентния орган, защото никой няма право, аргументирайки се със субективната си преценка за несъвършенството на Устава, да упражнява правомощия и да осъществява дейност в противоречие с уставните разпоредби, приети от легитимен орган и влезли в сила по предвидения ред. Начинът за промяна на Устава, както и за неговото допълване е нормативно установен. Уставно регламентиран е и органът, който единствен може законосъобразно да извърши това. Всяко друго действие, свързано с неспазване, нарушаване и незачитане на УБПЦ-БП е посегателство върху правовия ред в Църквата, включително и опитите чрез Синодални наредби да се променят разрешенията и правилата, установени с действащия Устав. Самият Устав категорично и недвусмислено предоставя законодателната власт в поместната ни църква на Църковния събор (чл. 8). Върховната управленска

и съдебна власт той предоставя на Св. Синод (чл. 9), като не лишава този най-висш орган от участие в църковното законодателство, включвайки го в състава на Църковния събор и давайки му правната възможност да упражни „архиерейско вето“ по въпросите „от вероучителен (догматически), канонически и богослужебен характер“ (чл. 28). Подчертавайки управленската власт на Св. Синод, законодателят е предвидил той да може „да приема правилници и наредби за вътрешния ред и дисциплината в Църквата“ (чл. 58, т. 13). Нещо повече, Уставът позволява на Св. Синод да „приема синодални наредби за устройството и управлението на Църквата в неотложни случаи и да ги внася за разглеждане в първия свикан след издаването им Църковен събор“ (чл. 58, т. 12). Ключов момент за правилното разбиране на това правомощие е уточнението – „в неотложни случаи“. Ако правомощието предвидено в чл. 58, т. 13, осъществява стандартната компетенция на Св. Синод като централен и най-висш орган на църковната изпълнителна власт, правомощието по чл. 58, т. 12 има екстраординарен характер. Чрез него се допуска едно отклонение от принципа за разделение на властите, прогласен в Основните положения на УБПЦ-БП, допустимо само в условията на неотложност. В този смисъл трябва да приемем, че неотложността предполага появата на непредвидени и неуредени в Устава казуси, в рамките на един четиригодишен период, т.е. между две редовни заседания на Църковния събор. Тази неотложност предполага и невъзможност за свикване на извънредно заседание на Църковния събор, който да упражни своите законодателни правомощия и да приеме решение за изменение и допълнение на Устава за устройство и управление на БПЦ. Не бива да се позоваваме на хипотезата за неотложност, когато Църковният събор не функционира при нормативно установената периодичност. Забавянето на провеждането на заседания, ако не е пълно неизпълнение на дължимо поведение, то поне е негово умишлено и виновно просрочие, при което е най-малкото нередно да говорим за неотложност,

защото никой не бива да черпи права от собственото си противоправно поведение. Задълбоченият и обективен анализ на приетите и действащи към момента Синодални наредби установява, че в по-голямата си част те не уреждат въпроси от устройството и управлението на БПЦ с неотложен характер. Очевидна е и констатацията, че никоя от тях не е внесена за разглеждане в Църковен събор, поради липсата на такъв. В крайна сметка се налага изводът, че правната възможност, която УБПЦ-БП дава на Св. Синод като извънреден способ е превърната в устойчива практика, която чрез изопачаване на смисъла на закона се реализира неговото заобикаляне.

Ето защо, може убедено да твърдим, че с активното съдействие на всички членове на църковния организъм, с тяхното съучастие не само в богослужебния, но и в организационен църковен живот, с осъзнаването на йерархичната структура и съборната същност на Църквата, всеки, според своето място и функция, съобразени с каноничните принципи, е в състояние да допринесе за нормалното и правилно функциониране на органите на поместната ни църква. Достатъчно е всеки член на Църквата, независимо от положението му в нейните състав и структура, активно да изпълнява своите задължения, за да може основателно да упражнява и своите права. Само тогава всеки, съобразявайки своите действия с нормите, би имал аргументи да изисква приложението на църковните правила и уставни разпоредби като чрез личния си пример съумее да внуши на църковната йерархия необходимостта и наложителността от точното и еднакво прилагане. Само тогава УБПЦ-БП ще изпълни своето назначение да бъде гарант за законосъобразното управление на поместната ни православна църква. Само тогава поместната ни православна църква ще има моралното право, подкрепено от църковноправните разпоредби, да реализира високото си назначение, бидейки „стълб и крепило на истината“, да бъде нравствен стожер и коректив на обществото, сочещ му правилния път на възход към Бога.

Горните редове, макар по съдържание да се доближават до друг жанр - омилетичния, изразяват моето дълбоко вътрешно убеждение, преживяно, осъзнато и изпитано в годините на моето служение в БПЦ, което не мога да не споделя, „защото от препълнено сърце говорят устата“ (Мат. 12:34). То е функция на дългогодишни наблюдения върху устройството и управлението на БПЦ както в битността ми на свещенослужител, така и при изпълнение на различни църковно-административни длъжности в поместната ни църква. Оставам с надежда, че с настоящото изследване давам своя принос за прецизирането на УБПЦ-БП. Истински удовлетворен ще бъда, ако изводите от този труд послужат като повод за обсъждане и внасяне на предложение за допълване и изменение на устройствения ни статут, въз основа на които Църковният събор да упражни своите законодателни правомощия.

III. НАУЧНИ ПРИНОСИ

1. Настоящото изследване представлява пръв опит в българската църковноправна наука за цялостен анализ за УБПЦ-БП като източник на поместното църковно право.

2. Направено е сравнение между разпоредбите на вече отменените устави и тези на действащия, с което е проследено развитието на каноничните институти, отразени в устройствения статут на БПЦ.

3. Приведена е част от практиката на държавите съдилища, свързана с въпроси, регламентирани в Устава, с което е указано разбирането на Българския съд за значението на уставните разпоредби като приложимо право, тяхната валидност и признаване.

4. Въпреки липсата на изследвания, свързани с конкретния регламент, както и обективните затруднения, породени от невъзможността за работа с архива на Св. Синод, е направен обстоен и задълбочен прочит на поместното църковно право, базиран на самия УБПЦ-БП, но съобразен с действащите Синодални наредби и решенията на Св. Синод, отразяващи се на устройството и управлението на БПЦ.

5. Анализирани са известната църковноадминистративна практика в БПЦ – като приложно поле на Устава, и са отбелязани нейните несъответствия с нормативните изисквания.

6. Предложени са проекти за някои от регламентите, които, въпреки текстовете на Преходните и заключителни разпоредби на УБПЦ-БП, все още не са изготвени и приети.

IV. ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА

1. „Синодални наредби: правна характеристика, функции и приложение“, издадена в списание „Богословска мисъл“, кн. 2/2017, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, ISSN 1310-7909

2. „Военното свещенство: необходимост и нормативни предпоставки за неговата реализация“, издадена в Сборник статии „Свидетелство, служение и богослужение на Църквата“, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2021 г., ISBN 978-954-07-5158-0

3. „Собствеността на БПЦ – между църковното и гражданското право“, издадена в Сборник Научни четения на тема „Право и религия“, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2021 г., ISBN 978-954-07-5133-7

4. „Бракът в България – предмет на законодателна регламентация и канонична уредба“, издадена в сп. „Богословска мисъл“, кн. 2/2021, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, ISSN 1310-7909